

DICHTERS DOEN HET NIET

I. Heytze

Ik ga het hier niet
hebben over seks, dit is
tenslotte poëzie -
(Tom Lanoye)

Wie erotische gedichten van Nederlandse dichters zoekt, vindt in eerste instantie helemaal niets en in tweede instantie voornamelijk parodieën, vrolijke schunnigheden en lachwekkende pornografie. Goede erotiek in moderne Nederlandse poëzie moet je met een lantaarntje zoeken, want dichters proberen zelden om papier en bijslaap te verenigen. Daar hebben ze verschillende goede redenen voor.

Om te beginnen is er de omgekeerde verleiding van poëzie. De belangrijkste overeenkomst tussen erotiek en literatuur is dat ze allebei te maken hebben met fascinatie, verlangen en verleiding. Een goed stuk proza probeert de lezer te verleiden om in het verhaal te kruipen. Poëzie werkt precies omgekeerd. Een gedicht is een feeëriek meisje dat plagerig voor je uitvlucht door een labyrint van taal en giechelend verdwijnt in een rookwolk zodra je je armen om haar heen slaat. Proza verleidt, poëzie wil verleid worden. En wie verleid wil worden, moet het initiatief aan de verleider overlaten.

Daarnaast is de heersende tijdgeest niet gediend van expliciete poëzie, want de mainstream van de hedendaagse dichters heeft de taal zelf als hoofdonderwerp. Dat is natuurlijk niet altijd zo geweest. In veel middeleeuwse poëzie zijn zuipen, poepen, plassen en neuken aan de orde van de dag, en zelfs de auteurs van de Heilige Schrift moeten af en toe met kloppend geslacht achter hun papyrusrol hebben gezeten:

De omdraaiingen van uw heupen zijn als kostbare ketenen...

Uw navel is als een ronde beker, waaraan geen drank ontbreekt;
uw buik is als een hoop tarwe, rondom bezet met leliën.

Uw twee borsten zijn als twee welpen, tweelingen van een ree,
et cetera. In het Hooglied wordt de hele bijbelse voorraadkast

geplunderd om de schoonheid van de vrouw te bezingen. Maar dan hebben we het ook over de tijd dat een man een man was, een vrouw een vrouw, en een goeie wip een goeie wip. Van het huidige dichtersgilde gaat echter niet direct een erotische impuls uit. Dichters die door de kritiek als min of meer toonaangevend worden beschouwd, zoals Gerrit Kouwenaar, Kees Ouwens, Arjen Duinker, Willem van Toorn en Anna Enquist, zoeken zelden of nooit hun weg naar de onderbuik van de lezer. In de hedendaagse poëzie wordt zo massaal geprobeerd om het alfabet, het woordenboek of desnoods de hele kosmos in de hoek te drijven, dat laag bij de grondse lichaamsfuncties geen onderwerp van betekenis meer vormen. Een moderne dichter heeft het niet over lichamen, hoogstens over hemellichamen. Dat wil niet zeggen dat erotiek volledig afwezig is; alleen zijn de dichters die zich er meer dan incidenteel mee bezig houden op de vingers van één hand te tellen. Elma van Haren, Tom Lanoye, Th. van Os, Pieter Boskma, Adriaan Morriën – van die dichters wordt nog wel eens een staaltje erotiek vernomen. Maar het zegt wel iets dat er wel poëziebloemlezingen zijn over tuinieren, eten en fietsen, maar niet over vrijen. De enige enigszins recente Nederlandstalige bloemlezing met erotische poëzie gaat uitgerekend over masturbatie. De bundel heet *Met de hand, bevredigende gedichten*, die Rob Schouten in 1992 samenstelde. Het is zonder meer een aanbevelenswaardig boek. Anton Korteweg schrijft bijvoorbeeld:

Zoals de baron van Münchhausen, toen
hij op een eendejacht was, in het vuur van de jacht
verzeild raakte in een moeras, wegzong en
zich bij de haren weer naar boven trok, zo
sla ik, 's morgens, half in boze dromen
verzonken, soms de hand aan het geslacht,
en ik ruk en ik ruk en ik ruk.

De dichter is een eenzame rukker. De dichteres, daarentegen, is meestal een geslachtsloze engel; in poëzie van vrouwen gaat het zelden of nooit over seks. Wanneer ze het er wel over hebben, is het minder expliciet dan bij mannen. Daardoor kunnen gedichten van vrouwen suggestiever zijn en daardoor veel erotischer:

Maneschijn
zegt hij en legt zijn hand
daar waar ik splijt
onder zijn hand.

(Jo Govaerts. Uit: *Waar je naar zit te kijken*, 1994)

De dichteres Mickey Walvisch, die naar eigen zeggen 'als puber medium porno voor vriendinnen fabriceerde, die onmiddellijk na lezing werd versnipperd', schrijft hier en daar over seks als een man, maar dan zo dat het zowel schrijnt als ontroert:

Wie me te manlijk vindt,
Te zelfbevestigend, onlief,
Neemt toch gewoon een Barbiepopje,
In feeëriekle lentetooi,
Dat 'papa' zegt en echt kan neuken.

(Mickey Walvisch. Uit: *Heksenrecht*, 1985)

Maar dichtresses als Walvisch zijn in dit opzicht een grote uitzondering. Het gloedvolle verlangen en bezitten, het rauwe realisme van prozaschrijvers als Wolkers en Reve, of recenter, Brusselmans, Zwagerman en Giphart, je zoekt het tevergeefs in de poëzie. En als je het dan toch eens tegenkomt, is het al snel obscuur, lachwekkend of allebei. De in 1980 verschenen dichtbundel *Deus sive Natura*, van de toen al pensioengerechtigde paapse dichter Bertus Aafjes, was een pornografische misser van de eerste orde. De bundel is gelukkig alleen nog maar antiquarisch verkrijgbaar, maar de recensie die Gerrit Komrij er aan wijdde spreekt nog altijd boekdelen:

Zijn erotische pennevruchten worden niet gered door poëzie, maar geaborteerd door dichterlijkheden. Schallende hoogdravendheid komt in de plaats van geladen suggestie. Het resultaat is, het spijt me dat ik het moet zeggen, erger dan de goedkoopste pornoshow. Je loopt er hersenplatjes van op.

Nu kan zelfs Bertus Aafjes het niet helpen dat je in gedichten niet zo veel kanten uit kunt met thema's als seks en erotiek. Liefde, dood, verlangen, en vooral hoe erg dat allemaal is; daar kan een dichter mee uit de voeten. Seks is veel te leuk om gedichten over te schrijven. Bovendien wordt poëzie zozeer geassocieerd met het hogere, dat het beschrijven van seks met poëtische stijlmiddelen al snel de

lachlust opwekt. Om maar eens een greep uit de zak van Bertus Aafjes te doen:

Jij, met je vochtige vagijn,
ik, met mijn purperen kardinaal (...)
Zij weegt mijn penis op haar kleine hand
en voelt zich door de grootheid overmand:
soms wipt hij smachtend in een boog omhoog,
dan rolt een traan van wellust uit zijn oog

Als je zoiets hebt gelezen, dan lul je niet meer. Seks wordt op een minder verbijsterende manier poëtisch wanneer het hoogdravende er af is. Dan kan het zelfs lief worden, getuige Cees Buddingh's Zeer kleine ode aan de liefste:

vanochtend
zag ik op straat
een leeg heinz-blikje liggen:
en onmiddellijk
dacht ik aan jou:
57 variaties

De dichter kan zich ook uitputten in grappige metaforiek, zoals Lévi Weemoedt:

O, borsten had ze als meloenen!
Zoet als een perzik was haar mond!
Maar 't beste fruit is voor de export.
Dus schil een peertje. Blijf gezond.

De Nederlandse poëzie heeft hier en daar natuurlijk wel wat aardige schunnigheden en schuine parodische gedichten opgeleverd. Gerenommeerde letterheren als E. du Perron en J.C. Bloem wilden – zij het onder pseudoniem – nog wel eens ranzig uit de hoek komen. Zo schreef Bloem – onder de naam Ego Flos – in zijn studententijd over zijn nogal promiscue ingestelde Utrechtse collega Erich Wichmann:

Muze neem hem in uw hoede,
Snijd hem af, al is 't niet leuk,
Snijd hem af zijn vuile roede,
- Dan is 't uit met dat geneuk!

Samenvattend: Nederlandse dichters doen het, uitzonderingen

daargelaten, zelden of nooit. Tenminste niet in hun gedichten.

Om nogmaals met Gerrit Komrij te spreken:

De olifant danst op het slappe koord.

De stier is meer dan zeven maanden drachtig.

De veldmuis heeft een tijgerkat vermoord.

De seksualiteit is mooi en prachtig.

En de jonge dichter Lernert Engelberts schrijft:

Ik vind het zetten van thee

- het opsnuiven van de eerste

dampen als het zakje zakt

in gekookt water -

zoveel mooier dan een orgasme

in wie dan ook.

Nu is de kunst het leven niet en het leven niet de kunst. Uit eigen ervaring kan ik zeggen dat het dichterschap, om wat voor merkwaardige redenen dan ook, bijzonder erotiserend kan werken op een bepaald slag vrouwen. Dat het gros daarvan bestaat uit middelbare dames die naar je komen kijken in de bibliotheek van Houten, doet daar niets aan af – vooral bij jonge dichters hoeft niemand bang te zijn dat ze op hun zolderkamer zitten te verwelken. De goede raad van Annie M.G. Schmidt heeft sinds 1954 nog altijd niets aan kracht ingeboet:

Neem nooit een dichter, m'n dochter.

Zo een met een dichterskop,

zo eentje met lange haren,

zo een op een zolderkamer,

zo een wordt er ook met de jaren

niet monogamer op...

LITERATUUR

Buddingh', C. *Gedichten 1938-1970*. De Bezige Bij, 1997.

Engelberts, Lernert. *Ivoren toren te huur*. De Harmonie, 1997.

Komrij, Gerrit. *De os op de klokketoren*. 1981.

Komrij, Gerrit. *Onherstelbaar verbeterd*. C.J. Aarts, 1994.

Lanoye, Tom. *In de piste*. Bert Bakker, 1987.

Schmidt, Annie M.G. *Tot hier toe*. Querido, 1986.

Schouten, Rob. *Met de hand*. De Arbeiderspers, 1992.